

Agiografia altomedioevale. Testi a cura di SOFIA BOESCH GAJANO. Bologna, Società editrice il Mulino, 1976, str. 304 (Problemi e prospettive, Serie di storia).

Ovo je antologija od devet studija koje se bave starijim razdobljem srednjovjekovne hagiografije a za ovu su priliku prevedene i objavljene na talijanskom jeziku. Izbor je to vrlo poznatih radova isto tako poznatih, starijih ili suvremenih, autora kojim je Sofia Boesch Gajano, bez pretenzija da bude kompletna, nastojala dati jedan od mogućih, značajnih presjeka u hagiografskoj znanosti, postavljajući kompleksnu hagiografsku problematiku, s raznih aspekata promatrano, u okvire povijesnih istraživanja. Na čelu antologije tekstova stoji najznačajniji predstavnik bollandističke tradicije modernog vremena Hippolyte Delehaye sa svojom raspravom *Problemi di metodo agiografico: le coordinate agiografiche e le narrazioni* (49-71) u kojoj su objavljene dvije od njegovih glasovitih *Cinq leçons sur la méthode hagiographique* iz 1934. godine. Slijedi studija *Psicologia della leggenda: aspetti e problemi* (73-84) Heinricha Günthera (u pisanju autorice Günthera), uvodni dio knjige *Psychologie der Legende* (1949). Od talijanskih autora u antologiju su uvršteni Alba Maria Orselli s prilogom *Il santo patrono cittadino: genesi e sviluppo del patrocinio del vescovo nei secoli VI e VII* (85-104) preuzetim iz njezine knjige *L'idea e il culto del santo patrono cittadino nella letteratura latina cristiana* (1965), te Gian Piero Bognetti i njegova rasprava *I »Loca Sanctorum« e la storia della Chiesa nel regno dei Longobardi* (105-143) iz 1952. godine. František Graus predstavljen je člankom *Le funzioni del culto dei santi e della leggenda* (145-160), prijevodom poglavlja *Die Funktionen des Heiligenkults und der Legenden* njegove knjige *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger* (1965), a Karl Bosl studijom *Il »santo nobile«* (161-190) prevedenom s djela *Der Adelsheilige* (1965). Slijedi studija *Agiografia bizantina e storia sociale* (191-213) autorice Evelyne Patlagean (*A Byzance: ancienne hagiographie et histoire sociale*, 1968), *Cultura ecclesiastica e tradizioni folkloriche nella civiltà merovingia* (215-226) Jacquesa Le Goffa (*Culture cléricale et traditions folkloriques dans la civilisation mérovingienne*, 1967), te studija *Per uno studio sociologo della santità* (227-258) autora Pierrea Delooza (*Pour une étude sociologique de la sainteté canonisée dans l'église catholique*, 1962). Ova posljednja studija, posvećena kanonizaciji (kanoniziranoj svetosti), institucionalizacija koje se odnosi prije svega na 10. i kasnija stoljeća, vremenski gledano nužno prelazi granice dijela srednjovjekovlja obuhvaćenog ovom antologijom, pa i srednjovjekovlje uopće, čak u tom pogledu ta studija razmatra svetački kult u svim epohama. Za žaljenje je što u ovaj dobar izbor nije mogao biti uvršten i austrijski učenjak H. Fichtenau sa svojom studijom *Zum Reliquienwesen im früheren Mittelalter* (1952), o kultu relikvija toliko karakterističnom za povijest srednjovjekovnog men-

taliteta, ali urednica Boesch Gajano nije mogla dobiti od izdavačke kuće Hiersemann dopuštenje za njezino prevođenje i objavljivanje.

Tekstovima prethodi opsežan uvod (7-48) u kojemu je autorica S. Boesch Gajano prezentirala odabrane radove, slijedeći istodobno osnovne značajke istraživanja njihovih autora. Sažeto, ali s osobitom pažnjom, prikazala je osnovne etape golemog hagiografskog djela Bollandista, kojim i započinje prava hagiografska znanost, i u njemu mjesto velikana Hippolytea Delehayea. Izlažući problematiku objavljenih tekstova u širem kontekstu proučavanja njihovih autora, ona je komentirala njihova mišljenja, stavove i ideje, dovodeći ih nerijetko i u međusobnu vezu i konfrontaciju, kao i u odnose s drugim autorima s istog područja istraživanja. Vrlo je često i dobro iznosila i vlastita opažanja koja su joj se nametala tijekom analize i potcrtavala aspekte, metode i probleme od najvećeg interesa.

U ovoj bogatoj i slojevitoj panorami prezentiranih i komentiranih tekstova moguće je vidjeti dva kriterija autoričina odabira. Objavljeni su i prikazani najznačajniji prilozi, stariji i mlađi, koji predstavljaju škole, metode, principe i različite interese u hagiografskim istraživanjima. Istodobno su se i izborom većine radova, na određenom broju primjerâ, nastojali predstaviti neki od mnogih aspekata svetačkog kulta gledanog i shvaćanog u povijesnom toku, s namjerom da se upozori na veliko bogatstvo tema i problema koju riječ hagiografija implicira i podrazumijeva. Tako je traženo i slijedeno podrijetlo i razvoj svetačkog kulta kao osobitosti kršćanstva, ali i njegovo mjesto u povijesti religijâ uopće; funkcija sveca u kasnom rimskom i ranom srednjovjekovnom društvu, u svijetu čije su političko-socijalne strukture u rasapu, a vjerske u sponu, te njegova funkcija u novom barbarskom društvu kojemu je upravo svetački kult jedan od načina da se uključi u realnost sredine i svijeta koji postaju malo pomalo njegovi. Životi svetaca, pasije, legende, mirakuli, dakle »literami dio« hagiografije, u velikom dijelu proučavanjâ dosta zanemaren, ako ne i potcijenjen u odnosu na drugu hagiografsku problematiku, u ovoj su knjizi sagledani unutar struktura ekonomskih i društvenih, u funkciji političko-vjerskih ideala, kao odraz srednjovjekovnog mentaliteta, ili u odnosu na folklornu kulturu, a podvrgnuti su i metodi strukturalne analize. Ukratko, ova odlična antologija, iz koje na ovom mjestu ne možemo prikazati svaki prilog posebno, a i većina njih morala bi stručnjacima biti već dobro poznata, dopustila nam je da slijedimo, dakako ne u potpunosti i posve sistematično, evoluciju svetačkog kulta u različitim društveno-kulturnim sredinama povijesnog toka. Ovi su se radovi suočili s hagiografskim problemima i njihovim aspektima u izvjesnom kronološkom redu i znatnoj prostornoj raznolikosti: obuhvatili su genezu kulta svetaca, mučenikâ i biskupâ, društvo kasno-rimsko i barbarsko, franački svijet Merovingâ i Karolingâ, svijet Langobardâ i Bizantskog carstva. Antologija u okvirima starijega razdoblja evropskog srednjovjekovlja, svjestan odabir ograničen na *l'alto medioevo*, autorici su bili potrebni zbog

dubokih ekonomskih, društvenih, kulturnih i vjerskih promjena koje će nastupiti u Evropi s 11. i 12. stoljećem i uz sve ostalo izmijeniti i tipove i oblike svetačkog kulta. A u stoljećima kojima je posvećena ova antologija svetački se kult rodio i stekao već mnoge osobine s kojima će trajati u vremenu, čak i izvan naših kultura.

Osobitu vrijednost ovoj knjizi daje na kraju vrlo bogata bibliografija (*Indicazioni bibliografiche per ulteriori approfondimenti*, 261-300), kojoj treba pridodati i brojne bibliografske bilješke u autoričinu uvodu, bibliografija koja zajedno s objavljenim tekstovima upozorava istraživače na nepregledno polje i mogućnosti istraživanja, na bogatstvo i kompleksnost hagiografske tematike. Nije potrebno posebno isticati da je ova antologija radova eminentnih evropskih autora namijenjena talijanskim učenjacima, ali je namijenjena i nama, i ne samo nama, već i zbog toga što je kao poticaj novim hagiografskim istraživanjima okupila u jednoj knjizi radove i bibliografske jedinice razasute po mnogim časopisima i edicijama do kojih nije uvijek lako doći.

Ivanka Petrović

E. BLÁHOVÁ, V. KONZAL, A. I. ROGOV, *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, str. 399 + 16 slik. priloga.

Zbornik ili hrestomatija koju imamo pred sobom nosi podnaslov *Nejstarší kapitoly z dějin česko-ruských kulturních vztahů*. Usprkos tome, ili upravo zbog toga, tematika i sadržaj ovoga djela imaju ne manje značenje i za najstarije razdoblje hrvatske srednjovjekovne književnosti. Jer, to je djelo posvećeno onim spomenicima općeslavenske (staroslavenske, crkvenoslavenske) književnosti kojima se u znanosti priznaje ili traži češko podrijetlo, ali koji su do nas došli samo u ruskim i hrvatskoglagoljskim tekstovima. A kada se govori o crkvenoslavenskoj književnosti premislovske Češke u 10. i 11. stoljeću i o njezinim dodirima s jedne strane s ruskom ćirilicom, a s druge strane s hrvatskom glagoljaškom knjigom, vodi se, i nadalje, razgovor ne samo o obimu te književnosti nego i o njezinu izravnom nastavljanju na ćirilometodsku, staroslavensku književnost velikomoravskog razdoblja (863-885), što još uvijek ostaje predmetom intenzivnih raspravljanja i suprotstavljenih mišljenja i u čehoslovačkoj znanosti.

Autori su se odlučili za ciklus legendarno-hagiografske književnosti, svakako najzanimljiviji i manje sporni dio pretpostavljenog korpusa češke crkvenoslavenske književnosti, a obradom spomenikâ i odabirom njihovih tekstovnih redakcija oni slijede češko-rusku jezično-književnu tradiciju, ne zanemarujući, međutim, ni hr-